

A projekt módszer alkalmazása a történelemtanításban

Készítette: Kőfalvi Tamás

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.
Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Szeged, 2020

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A projekt tervezéséről

Tartalomjegyzék

- 1. Előkészítés-első lépés*
- 2. Előkészítés-második lépés*
- 3. Előkészítés-harmadik lépés*
- 4. A fizikai és a kommunikációs tér*
- 5. A témakiírás*
- 6. A projektterv*

Miről szól ez a lecke?

A leckéből megismerheti a projekt-feladat előkészítésének és útjára indításának legfontosabb fázisait és az ezekhez kapcsolódó alapelveket, szempontokat, valamint a lehetséges problémákat.

Tanulási javaslat:

A lecke feldolgozásához szükséges idő kb. 60 perc.

A leckében szereplő információk és folyamatok összefüggéseit könnyebben megértheti, ha folyamatábrát készít a tervezés különböző lépéseiről, rögzítve benne az azokhoz kapcsolódó legfontosabb elvi alapvetéseket. Ismereteit a tananyag-csomagban található Tudásmérő megoldásával ellenőrizheti.

1. Előkészítés – első lépés

Az előkészítés első lépéseként a projekt célrendszerének meghatározását ajánlott elvégezni, hiszen e célok határozzák meg a projekt valamennyi egyéb összetevőjét. A célrendszer legmélyebb vonulatát a **rövid-, közép- és hosszú távú oktatási és nevelési célok** jelentik. Ha tetszik, ezek adják meg az egész munkaforma értelmét. Ennek átgondolása tanári, pedagógiai feladat, ezért ebben a projekt „célközönsége” még nem vesz részt. Ettől függetlenül az oktatási, nevelési célok meghatározása természetesen lehet csapatmunka, akár egy munkaközösség, akár az egész nevelőtestület részt vehet ennek kialakításában. Elképzelhető akár a szülők bevonása is ebbe a munkába. A szülők aktív részvétele a projekt bármely fázisában kívánatos lehet, hiszen ebben a közegben nemcsak a szülő-diák, hanem a szülő-iskola kapcsolat is teljesen új tartalmakkal gazdagodhat. A pedagógiai célok megfogalmazása nem mindig egyszerű, hiszen azoknak a projektmunka összetettsége és sokszínűsége mellett is megfelelően konkrétan és kézzelfoghatónak kell lenniük. E téren is érvényes bölcsesség „*a kevesebb néha több*” elve, vagyis csak az adott projekt méretének és egyéb jellemzőinek tükrében adekvát, reális és teljesíthető célok kitűzése vezet valós eredményekre. A projektek működésének két legfontosabb jellemzője az **életszerűség** és a **komplexitás**, ami nemcsak a projekt témáját, hanem annak teljes megvalósulási folyamatát érinti. Az életszerű folyamatok természetes velejárója, hogy egy bizonyos mértéket meghaladóan nem tervezhetők. A leggondosabb előrelátás és szakmai munka ellenére is előfordul például, hogy a kitűzött célok csak részben valósulnak majd meg, ugyanakkor olyan – gyakran meglepő, esetleg sokkal értékesebb – eredmények születnek, amelyekre senki nem számított. Ezek fel- és elismerése – akár az előzetesen kitűzött célok rovására is – a megtermékenyítő hatású értékelés egyik fontos pillére lesz.

Összefoglalva tehát, a célmeghatározást kellő szakmai körültekintéssel, de nem túlszofisztikálva érdemes elvégezni. Ezzel együtt ugyanakkor külön-külön érdemes átgondolni az oktatási, a nevelési és a fejlesztési célokat. **A projektek célrendszere az idő előre haladtával változhat**, sőt bizonyos helyzetekben változtatni is kell rajta. A változás szükségessége – például az objektív lehetőségekhez való alkalmazkodás, vagy *vis major* miatt – már a tervezés későbbi szakaszában nyilvánvalóvá válhat. Fontos azonban, hogy **a kitűzött célok eléréséhez következetesen ragaszkodni kell**, azok folyamatos és gyakori változtatásával ugyanis a projekt fejlesztő hatása elvész, és végül kiderülhet, hogy a gombhoz vettünk kabátot. Ha a célokat és a megvalósítás feltételrendszerét a kellő szakmai körültekintéssel tűztük ki, akkor a folyamat közben jelentkező problémákra ne ezen paraméterek reflexszerű módosításával válaszoljunk, hiszen a projekt egyik legfontosabb fejlesztő hatása éppen abból fakad, hogy bizonyos problémákra a megadott keretek között kell a lehető legjobb megoldást megtalálni.

2. Előkészítés – második lépés

Az előkészítés második lépése annak a **témának, tartalomnak a kiválasztása**, amelytől a kitűzött célok megvalósulása a leginkább elvárható. Mivel a célok meghatározása főként pedagógiai szakmai kérdés, ez predesztinálja, hogy a tanárnak a téma meghatározásában is szerepet kell kapnia. Ennek a szerepnek a hangsúlya természetesen esetenként változhat, hiszen azt számos egyéb tényező is befolyásolja. A tanár a témaválasztás alakulását javaslatokkal és előrelátással finoman terelgetheti, más esetekben viszont a témát és minden egyéb feltételrendszert is konkrétan meghatározó, „diktátor” szerepű is lehet. E két attitűd között számos árnyalat elképzelhető, ám önmagában egyik sem jelenti az egyetlen üdvöztető megoldást. Nyilván a tanár személyiségétől is függ, hogy hozzá melyik módszer áll legközelebb, azonban a tanári mesterség magas szintű ismerete több, egymástól akár élesen eltérő szerepben való megfelelést is feltételez. Fontos annak az ismételt hangsúlyozása, hogy a témaválasztás valamennyi módszerének meg lehet a létjogosultsága, önmagában egyik sem jobb vagy rosszabb a másiknál, szakmai szempontból inkább a tudatosság megléte a fontos, amellyel ezek közül választunk. Kétségtelen, hogy **a csoport által kitalált téma erősebb motiváltságot biztosít, ugyanakkor elvitathatatlan annak a helyzetnek az életszerűsége, amelyben egy autoriter módon kitűzött feladatot kell, magas minőségi követelményeknek megfelelően megvalósítani.** Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a motivációt nem önmagában a téma forrása, hanem annak elfogadottsága biztosítja. Ezért nagyon sok függ egy-egy téma felvetésének módjától. Egy oktrojált téma megfelelően őszinte, szakmailag korrekt és kellően megindokolt tálalása során is megteremthető a résztvevők magas, vagy legalább az induláshoz elegendő motiváltsága. Itt kell megjegyezni, hogy mivel a projektek megvalósítása általában hosszabb időbeli folyamatot jelent, ezért **a motiváció a projektkörnyezet egy dinamikus változójaként kezelendő.** Ez azt jelenti, hogy a résztvevők motiváltsága alacsony kiindulási szintről (pl. az oktrojált feladatkitűzés miatt) is magasra emelkedhet („evés közben jön meg az étvágy”), illetve ezzel ellentétes folyamat is könnyen lejátszódhat. A képet színesíti, hogy a motiváció a résztvevők egyedi sajátosságaként általában egyénenként különböző dinamikával és előjellel változik, ugyanakkor az egyéni motivációs szintek kölcsönhatást is gyakorolnak egymásra egy-egy csoporton belül.

A pedagógiai projekt, mivel témáját pedagógiai célok határozzák meg, ezért a leggyakrabban tantervi tartalmakhoz kapcsolódik. E kapcsolódás lehet kifejezetten szoros, illetve csak közvetett is, azonban mindkettő esetben a pedagógiai programban és a tantervben megfogalmazott célok megvalósulását szolgálja. **A témaválasztás, amely az egész projekt sikerének alapja, számos tényezőtől függ.** A rendelkezésre álló vagy potenciálisan a projekt szolgálatába állítható **oktatási környezet**, és minden, ami ebbe beletartozik (intézményi háttér, infrastruktúra, humán erőforrás, időbeli és térbeli lehetőségek), **a résztvevők összetétele,**

egyéni (életkor, nem, előképzettség, háttérismeretek, szociális háttér, fogyatékoság stb.) és közösségi (osztály, évfolyam, baráti és munkakapcsolatok) jellemzőik egyaránt meghatározzák, befolyásolják a projekt ideális tartalmát. A projekt valódi hatását a legtöbbször nem is maga a kiválasztott témakör, hanem annak konkrét megvalósítási feltételrendszere adja. Önmagában tehát a „Miről szóljon a projekt?” típusú kérdéseknél pedagógiaiilag sokkal előre mutatóbbak a „Mit, hogyan, kivel és mikorra kell megcsinálni?” típusúak. Ezért a tanár inkább a témaválasztásban semmint a feltételrendszer kijelölésében mutathat rugalmasságot. **A projektek témájával kapcsolatban azonban alapvető elvárás, hogy annak komplexnek, életszerűnek és valós eredményeket produkálónak kell lennie.**

Feladat:

Készítsen folyamatábrát a projekttervezés különböző lépéseiről!

Jelezzze benne az egyes fázisokhoz kapcsolódó legfontosabb alapelveket, illetve azok összefüggéseit!

Véleménye szerint melyik lépés kidolgozása igényli

- a legtöbb tapasztalatot,
- a legtöbb munkabefektetést?

Néhány szó a komplexitásról

A **komplexitás** azért fontos, mert a projektpedagógia kognitív fejlesztő hatása elsősorban éppen arra irányul, hogy a résztvevők fejében elszigetelt, elemi információmorzsák, adathalmazok helyett egymással szerves egységet alkotó, kombinatív megoldási stratégiák, illetve ilyenek létrehozásának képessége alakuljon ki. Így tehát a jó projekttema, illetve feladatkitűzés egyik sajátossága, hogy **az adott problematika minél több irányból történő körüljárására, minél több aspektusának feltárására késztet**, vagyis megoldása nem egyszerűen a célhoz vezető leggyorsabb és legriviálisabb út megtalálása, hanem a probléma árnyalt megismerése, és e megismerésre épülő, akár több alternatív megoldás felvázolása, megvalósítása.

A tudásátadás lényegét a modern és folyamatosan bővülő tudományos eredmények oktatásban való megjelenésében látják, ami önmagában még nem lenne baj, de a tudományos eredmények jórésze tananyaggá „szelídített” – ha tetszik vulgarizált – formában, a komplexitásukat adó összefüggésrendszer-től megfosztva egy törött tükör szilánkjai csupán, amelyből az egész kép aligha rekonstruálható, s az e szilánkok közötti kapcsolat is csak sejthető. A projekt módszer alapvetése, tehát, hogy az élet **komplexitása** csak életszerű példákon keresztül ismerhető meg. Természetesen az életszerűség elvét nemcsak a témaválasztás, hanem a projekt megvalósítása során végig szem előtt kell tartani, annak minden pozitív és negatív aspektusával együtt.

Néhány szó az életszerűségről

Az **életszerűség** követelménye pragmatikus felfogásból származik, a projektpedagógia megalkotói ugyanis a „*Non scholae, sed vitae discimus.*” elvnek megfelelően az életben felmerülő valódi kihívások leküzdésére alkalmas módszert igyekeztek kifejleszteni. Megjegyzendő, hogy a hagyományos oktatási környezetek is ugyanezen elvet tüzték zászlajukra, az akadémiai szférából leszivárogtatott, kano-nizált, rugalmatlan és túlméretezett tananyagtartalmakkal azonban mégis életszerűtlen ismereteket közvetítenek.

Az **életszerűséget** erősíti az is, hogy a projektnek valamilyen **valós értékkel (használati, esztétikai, intellektuális stb.) rendelkező alkotás létrehozása** áll a középpontjában. A projektpedagógia tehát nemcsak pragmatikus, hanem konstruktív pedagógia is. A teremtés, az alkotás öröme, a szellem alkotóerejének fizikai megnyilvánulása a hagyományos oktatási környezetektől idegen jellemző. Egy kiválóan megírt dolgozat vagy felelet hatása össze sem mérhető egy közösen létrehozott kiállítás vagy színpadi előadás sikerével, nem is beszélve az ezek eléréséhez vezető úton szerzett tapasztalatokról, illetve azok későbbi felhasználhatóságáról, értékállóságáról. A projekttevékenység kapcsán szokás ugyan elkülöníteni folyamat- és eredményorientált projekteket, ezek között azonban elsősorban az értékelés hangsúlyait (a folyamatra vagy a „végtermékre” koncentráló értékelés) tekintve van különbség, ettől függetlenül mindkettő konstruktív, alkotó tevékenységre épül.

3. Előkészítés – harmadik lépés

Az előkészítés következő – és gyakran a legtöbb buktatót magában rejtő – fázisa **a projektmódszer számára megfelelő oktatási környezet kialakítása**. A magyar közoktatás viszonyai között egyelőre kisebbségben vannak azok az esetek, amelyekben a szükséges feltételek konstans módon rendelkezésre állnak, ezért az előkészítés ezen szakaszára nem kell különösebb gondot fordítani. A közoktatás – sokban még a múlt örökségét magában hordozó – tanügyigazgatási viszonyai, illetve az ezek alapján kialakult pedagógiai kultúra az esetek többségében azonban megkerülhetetlenné teszi, hogy – amennyiben a projektmódszert sikerrel szeretnénk alkalmazni – a meglévő hagyományos oktatási kereteket kisebb-nagyobb mértékben átalakítsuk, fellazítsuk. Mint minden fejlesztő célú átalakításnál, ezekben az esetekben is számolni kell azzal, hogy **a kezdeti időszak nem biztos, hogy a sikerekről és a hangos elismerésekről fog szólni**. A hagyományos értékrenddel való szakítás, az új módszerek meghonosítása nemcsak tetemes szakmai munkát követel meg, hanem sokszor kisebb-nagyobb konfliktusokkal is jár. A hagyományos oktatási keretekbe való beleütközés általában már az egy tantárgyon belül, egy osztállyal megvalósított projektek esetében is jelentős, nem is beszélve a kereszttantervi, intézményközi vagy akár az országhatárokon átnyúló projektekről.

Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozása nyomán több pályázat is zajlott a közoktatás módszertani megújítása érdekében, s így a változások szükségessége és lehetősége megerősítést nyert. A hétköznapiakban sajnos ennek ellenére sem mindig egyszerű meggyőzni a szűkebb szakmai környezetet egy-egy új módszer létjogosultságáról. Főleg igaz ez a projektmódszere, amely vízbe dobott kőként általában messzire fodrozódó hullámokat kelt; egy-egy projekt megvalósítása ritkán képes megmaradni egy tanterem – egy osztály, egy tantárgy – egy tanár „belügyeként”. **Az igazán sikeres projektek működéséhez és a jövőre nézve pozitív hatásához sokszor szélesebb körű együttműködés, szakmai összefogás, empátia szükséges.** A projektmódszer első erőpróbáját általában a térben és időben prekoordinált tanügyigazgatási környezet konstruktív átalakítása jelenti, **a projektek megvalósítása, illetve az ezzel járó kooperatív tevékenységek ugyanis elsőként a hagyományos időbeli és térbeli kereteket feszítik szét**. A tanórák tömbösítése, óracserek, teremcserek viszont nehezen képzelhetők el a kollégák együttműködése, az iskola vezetés támogató hozzáállása nélkül. Az elmélyült és produktív munka, az előre vivő szakmai kommunikáció, a különböző (rész)problémák megoldása számára ugyanis a legritkább esetben elegendő egyszer 45 perc, amelyet esetleg két-három nap múlva követ a legközelebbi – hasonlóan rövidke – alkalom. Az egyes projektek jellegétől függően ezen kívül sokszor szükség lehet valamilyen speciális felszerelésű terem (pl. informatika) használatára, esetleg az adott osztályterem által biztosított helynél nagyobb területre, a legtöbb projektmunkának – egészében vagy bizonyos fázisaiban – pedig természetes velejárója a hagyományos tan-

óra „forgatókönyvébe” bele nem férő „zaj”. A különböző alkotó tevékenységekhez (vágás, ragasztás, szabás, varrás stb.) és a két főnél nagyobb létszámú együttműködésekhez eleve alkalmatlanok a hagyományos (sok helyen még ferde lapos) iskolapadok, illetve azok frontális elrendezése. Az eredményes munkához szükséges egybefüggő időmennyiség megteremtése (tantárgyfelosztás, óracsere), illetve az adott munkafolyamat számára legideálisabb munkatér (informatika terem, étkező, tornaterem, multifunkcionális iskolabútorok) biztosítása nem mindig egyszerű feladat, de ezek sikeres előkészítésével sok későbbi bosszúságot és szükségtelen kudarcot előzhetünk meg. Ugyancsak az előkészítés során felmerülő kihívások közé tartozik a **megfelelő infrastruktúra és a tárgyi eszközök biztosítása**. Ez gyakran túlmutat azon a – szintén nem feltétlenül egyszerű – feladaton, hogy az intézmény meglévő eszközei a megfelelő számban, mennyiségben és időkeretben rendelkezésre álljanak. Számos esetben szükség lehet egyéb anyagokra, használati eszközökre is. Az előkészítés/tervezés fázisához annak az átgondolása is hozzá tartozik, hogy **milyen egyéb, külső források bevonása szükséges/lehetséges a projekt megvalósításához**. A közoktatás keretein belül célszerű azokat a megoldásokat preferálni, amelyek a diákok, illetve családjuk számára nem jelentenek többletterhet. Igen tanulságos, számos előnye és **jelentős fejlesztő hatása lehet, ha a tanulókat már a tervezésbe is bevonjuk**, együttesen határozva meg az elérhető és számukra is vállalható források körét. A projekthez szükséges feltételek közös megteremtése az otthon már szükségtelen, vagy éppen szemétkészülő tárgyak gyűjtésétől külső anyagi és/vagy szakmai és/vagy erkölcsi támogatók felkutatásáig terjedhet. E téren csak a vállalkozó kedv szabhat határt, ugyanakkor amennyiben már az előkészítést is a projekt részeként kívánjuk lebonyolítani, akkor a projektvezetés általános szabályait már itt is érvényesíteni kell. Így például biztosítani kell az esélyegyenlőséget, a közös munka örömeinek megszerzését valamennyi résztvevő számára.

4. A fizikai és a kommunikációs tér – a tervezés egy fontos részlete

Szintén a tervezés fontos kérdése a **projekt munkatérének, illetve ehhez kapcsolódóan kommunikációs környezetének kijelölése**. Ez egyrészt annak az eldöntését jelenti, hogy a munka milyen arányban fog tanórai – iskolai – iskolán kívüli környezetben zajlani. Ennek meghatározása összetett feladat, amely számos tényezőtől függ, a projekt tárgyán, célján keresztül a résztvevők összetételén, életkori sajátosságain át az ilyen feladatokban és munkakörnyezetben való jártasságukig. Fontos olyan kommunikációs, munkaszervezési csomópontok, algoritmusok meghatározása, amelyek mentén az esetlegesen kialakuló problémás helyzetekben az egyes résztvevők segítséget kaphatnak, az általuk elvégzett (rész)feladatok paramétereit és

megvalósításuk követelményeit folyamatosan megismerhetik, illetve amelyeken keresztül a többi résztvevővel mindig a szükséges intenzitással tarthatnak kapcsolatot. A feladat szempontjából **adekvát információs csatornák kialakítása és biztosítása a sikeres és hatékony munkavégzés egyik záloga**. A közös munkát elősegítő információcsere a személyes megbeszéléstől a virtuális térben létrejövő valós és nem valós idejű kommunikáción át a közös platformon végzett távmunkáig nagyon sokféle lehet. A projektgazda – általában tanár – feladata annak megtervezése, hogy az adott projektben melyik kommunikációs forma milyen arányú jelenléte szolgálja legjobban a sikeres megvalósítást.

5. A témakiírás

A projekt témáját a résztvevők számára világos, érthető módon, és folyamatosan elérhető formában kell megfogalmazni. A **témakiírás** egyértelműsége és részletessége fontos meghatározója a végeredmény minőségének. A témaleírás részének tekinthető a projekt feltételrendszerének kialakítása és közzététele. A „Készíts barátaiddal prezentációt a globális felmelegedésről!” típusú feladatmeghatározás önmagában nem tekinthető egy projekt témakiírásának. A résztvevők számára a Mit?, Hol?, Hogyan?, Mikorra? stb. típusú kérdések megválaszolása kiemelten fontos. A témakiírás **minimális követelménye, hogy az elkészítendő feladat kellően specifikált legyen**. Ennek keretében tisztázni szükséges a produktum fizikai, formai és tartalmi követelményeit. Egy másik alapvető tartalmi elem a határidő(k) meghatározása. A hosszabb időtartamú, nagyobb lélegzetvételű projektek koordinálását segíti a részteljesítési határidők beiktatása, amely megkönnyíti a projekt vezetését, de a résztvevők számára is segítség a megfelelő tempójú előre haladáshoz, a helyes időgazdálkodáshoz. A határidők esetében fontos (bár ez sajnos nem mindig életszerű), hogy **teljesíthető és reálisan betartható határidőket** szabjunk meg, az esetleges előre nem látható, objektív nehézségekre számítva **időtartalékot** (puffer) határozzunk meg. A jó témakiírás tartalmazza a megvalósítás minden egyéb feltételét, kötelező, használható és tiltott eszközök, eljárások és munkaformák felsorolását. A **projektkörnyezet demokratikus oktatási környezet**, ennek értelmében a résztvevőknek előre tisztában kell lenniük valamennyi, előírászerű feltétellel, vonatkozzék az a projekt bármely szakaszára. Ezért már a témakiírásban meg kell jelennie az értékelés módjának és szempontrendszerének, az esetleges különböző – például a határidőkhöz kötődő – szankcióknak, a premizálás lehetőségeinek, az elvárt munka-dokumentáció követelményeinek.

6. A projektterv

Miután a célmeghatározás és az annak szolgálatában álló téma kiírása megszületett, s úgy látszik, hogy a megvalósítás feltételei is rendelkezésre állnak, következhet a projektterv elkészítése. A résztvevők szempontjából, jóllehet kisebb-nagyobb mértékben már az előző fázisokban is jutott nekik szerep, **a projektterv elkészítése jelenti a projekt tényleges megkezdését.** A projektterv a megvalósítás részletes leírása, célja, hogy egyértelműsítse és segítse a projektben résztvevők munkáját (**tájékoztatás**), egyértelműen tisztázza a feladat- és felelősségi köröket (**számonkérhetőség**), biztosítékul szolgáljon a minőségi követelmények betartásához (**minőségbiztosítás**), illetve biztosítsa a rendelkezésre álló erőforrások ideális eloszlását (**erőforrás-gazdálkodás**). Mivel a terv is a projektdokumentáció részét képezi, ezért a témakiírásban az erre vonatkozó elvárások is külön megfogalmazandók. Ezek között elsősorban a terv részletességét, kötelező csomópontjait (**tartalmi elemek**) és formai jellemzőit (**formai elemek**) kell meghatározni. Fontos megjegyezni, hogy a kompetenciafejlesztés szempontjából a tervezés igen fontos tevékenységforma, amely a későbbi tapasztalatokkal összevetve számos tanulsággal szolgál. A rendszerszintű, elemző gondolkodásmód, a tervszerűség az élet minden területén egyre inkább felértékelődik, a tudásalapú, innovatív gazdaságokban a tervezés kiemelt jelentőséggel bír, ezért a tervezésben való jártasság, gyakorlat megszerzése már az oktatás graduális időszakában fontos feladat. Minden új termék létrehozása pontos tervezést és előrelátást igényel, legyen szó egy autóról, vasalóról, de akár egy színházi előadásról vagy reklámkampányról. **A jó, tudniillik a megvalósítás során tartható terv elkészítéséhez mindennek előtt elégséges időre van szükség,** és annak az átgondolására, hogy egy-egy esetleges hibát sokkal könnyebb – és olcsóbb – a tervezés fázisában kijavítani, mint a megvalósítás során, netalán utána. A projektterv akkor jó, ha a későbbiekben az élet igazolja, vagyis alkalmas arra, hogy általa a kitűzött célokat a leghatékonyabban és legeredményesebben elérjük. **A tervnek tükröznie kell az egész feladat komplexitását,** vagyis a megvalósítás valamennyi összefüggésére és lépésére vonatkozóan eligazítást kell nyújtania. A tervvel szembeni közérthetőség követelménye magától értetődik, ezért egy-egy részletkérdést vagy éppen a nagyobb összefüggéseket érdemes ábrák segítségével is megvilágítani. Nagyon fontos, hogy a résztvevők belássák és elfogadják, hogy a tervezés nem valami szükséges rossz, felesleges adminisztratív teher, hanem a siker – vagy épp a kudarccsal – egyik záloga. A jó tervező „ráérez” **a projekt kritikus pontjaira,** amelyeket részletesebben is kifejt, míg az egyszerűbb lépésekről azok súlyának megfelelő leírást, útmutatást készít. Nemcsak az akciófilmek örök érvényű jótanácsa, hogy mindig legyen 'B' terv. A jó terv fontos tulajdonsága, hogy a kiszámíthatatlanra is számítva a prognosztizálható nehézségek leküzdésére alternatív lehetőségeket is felvázol. A projekt jellegétől függően szükség lehet arra, hogy a terv a projekt lezárulta, a megvalósítás befejezése utáni időszakra is tartal-

mazzon információkat, például a fenntarthatóság vagy a továbbfejleszthetőség kérdéskörében. A terv felépítésének alapértelmezett rendezőelvét a megvalósulás időbelisége adja, emellett azonban lehetnek különböző „tematikus” kiegészítői is (pl. költségterv, időterv, anyagigény összesítése, stb.). A tervezési folyamat célja, hogy a megvalósításra vonatkozó ötletbörzétől a valóban használható, letisztult, adekvát és validált tervig eljussunk. Jó tervet nem könnyű csinálni, ezért ebben a szakaszban igen jól jöhetnek a tapasztaltabb résztvevők vagy épp a projektgazda (tanár) tanácsai. A témakiírásban – akár deklarátíve – meghúzott korlátok fontos eszközei lehetnek annak, hogy az ötletelés egy bizonyos iránytól vagy a realitások talajától ne nagyon térhessen el. Valóban jó tervet nem könnyű készíteni, a tipikus hibák a következők:

- **Alultervezett:** nem tartalmaz kellő mennyiségű és részletességű információt a megvalósítás egészére vagy bizonyos részeire vonatkozóan. Ennek következtében a résztvevők az információhiányt vagy egyéni rögtönzéssel hidalják át, vagy elakad a végrehajtás a megfelelő információk beszerzéséig. A tervbe utólag beillesztett elemek gyakran inkoherek, ellentmondásba kerülnek a már meglévő információkkal.
- **Túltervezett:** a terv túlzottan részletes, mindent egyformán nagy részletességgel fejt ki, ezért a fontos, kritikus és a kevésbé lényeges elemek közötti különbség eltűnik, a terv túlburjánzóvá, átláthatatlanná, a megvalósítás pedig rugalmatlanná válik.
- **Inadekvát:** a terv hangsúlyai nem a valóban lényeges elemekre kerülnek, a megválasztott tevékenységformák és megoldások nem az ideális megvalósítás irányába hatnak ezért a produktum minősége csorbát szenved.
- **Irreális:** a terv időben vagy más módon irreális, teljesíthetetlen, vagy csak komoly minőségromlással megvalósítható elvárásokat fogalmaz meg, a terv által elvárt megoldásokkal szembeni elvárások nem megalapozottak, alacsony validitásúak.
- **Nem közérthető:** a terv nem érthető minden résztvevő számára, formai jellemzői miatt a különböző képességű résztvevők nem egyformán értik, értelmezik; megfogalmazása túl bonyolult, homályos stb. A tervet nem értő résztvevőket elidegeníti a terv használatától és az ahhoz való alkalmazkodástól.